

въ Дамаскъ — Абдалла; въ дълбочинитѣ на Арабия се вдигнали фанатичнитѣ вахабити, а въ Египетъ, следъ оттеглянето на французитѣ албанецътъ Мехмедъ-Али основалъ силна държава. Навсѣкжде настѣпило разложение и разруха; нагледъ днитѣ на османската монархия били вече преброени.

Страшенъ бичъ ꙗ всички български земи презъ днитѣ на Селима III били известнитѣ *кърджалии* (по турски кърчали — разбойници въ пустинитѣ), наричани въ съчиненията на съвременитѣ още *даалии* (планинци) или просто *хайдутѣ*. И до сега още споменътъ за тѣхното страшно време е живъ въ пѣснитѣ и преданията по цѣла България. Дванадесетъ години продължавали грабителскитѣ имъ нападения, противъ които нищо не е могло да стори нито слабото правителство, нито обезоружениятъ народъ. Много години вече войскитѣ, следъ свършването на всѣка война, не искали мирно да се връщатъ по домоветѣ си, а почвали грабежъ въ голѣми размѣри — безспоренъ белегъ на единъ засилващъ се упадъкъ. Тѣй е било въ началото на XVII вѣкъ въ Анадола, тѣй било и сега следъ Свищовския миръ.

За првъ пѣтъ кърджалии се появили въ Хасково, въ политѣ на Родопъ. Тамъ, вѣроятно, тѣ се събрали около Еминъ-ага и тамъ почнали тѣхнитѣ безчинства². Скоро станали 25,000 и дори повече. При тѣхъ се стичали не само турци, татари и албанци, но и бошнаци и българи: тѣ търпѣли въ срѣдата си всѣкакви народности, защото ги свързалъ грабежътъ, а не вѣрата. Това не били обикновени разбойници, които нападатъ кervани или отдѣлни пѣтници, а организирани шайки подъ командата на опитни и познаващи военното дѣло *бимбашии* или *булукбашии*. Нападали ненадейно села и градове, разграбвали ги и отмѣквали плячката въ своитѣ свърталищата въ долинитѣ при политѣ на Източния балканъ и на Родопъ. Дори зимниятъ мразъ не ги спиралъ. Даже Цариградъ не веднажъ треперялъ предъ тѣхъ. Всички на коне, тѣ били въоръжени съ саби, пищови и дълги пушки (кърджалийки); топове нѣмали. По разкошнитѣ имъ кадифени и копринени облѣкла се виждало, че презъ ржцетѣ имъ минавали богати плячки. Въ лагера си имали много красиви жени, които тѣ наричали *гевендии*³; съ особено удоволствие при тѣхъ идвали много циганки, които, въоръжени и на коне, понѣкога вземали участие въ походитѣ имъ. Тѣзи изверги отвлечали множество български момѣ и жени, които, подложени на жалко робство, удовлетворявали тѣхнитѣ необузданиятъ страсти. Често отмѣквали, споредъ турския и албански обичай, дори и красиви млади момчета (олани, кйочеци)⁴. Човѣшкитѣ мжки доставяли на кърджалитѣ особена наслада. Старъ албанецъ, нѣкогашенъ кърджалия, разказалъ веднажъ на единъ французки пѣтешественикъ историята на своята младостъ: „Азъ бѣхъ главатаръ на разбойнишка дружина; не можете да си представите моето щастие, когато живѣехъ веселия животъ на румелийски разбойникъ. Щомъ ограбвахъ нѣкое селище, бързахъ да се насладя отъ вида на разплаканитѣ жени, които идваха да измолватъ живота на мжжетѣ си; азъ изпълвахъ тѣхнитѣ молби и вие разбирате добре, колко се гордѣехъ съ положението си“⁵.

Най-прочутъ кърджалийски главатаръ билъ *Кара-Фензъ*, потурченъ българинъ отъ Брѣзникъ — въ Софийския пашалѣкъ⁶; наредъ съ него трѣбва да се споменатъ *Дели Кадиръ*, *Токанчията*, *Филабели*, *Кара Мустафа*, *Гушанцъ* *Али Халилъ*, *Кара-Манафъ* *Ибрахимъ*. Освенъ тѣзи мохамедани, много се прославилъ възпѣтиятъ въ българскитѣ пѣсни българинъ *Индже войвода*⁷. Още отъ по-рано той хайдутувалъ на чело на дружина отъ 70 души; но когато се събрали кърджалитѣ, той събралъ 500 конника, присъединилъ се къмъ кърджалиитѣ и почналъ да мжки турци и християни. Той билъ високъ, красивъ и храбъръ човѣкъ, родомъ отъ Сливенъ, гдето до скоро били още живи стари хора, които го помнѣли; споредъ думитѣ на